

УДК 378.091.33:656.7.052.4

ЗЕЛЕНСЬКА Лілія Михайлівна,
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри
іноземних мов, Льотна академія Національного
авіаційного університету

ТИМЧЕНКО Світлана Василівна,
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри
іноземних мов, Льотна академія Національного
авіаційного університету

ПОЗААУДИТОРНА РОБОТА У ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ АВІАФАХІВЦІВ

У статті розглянуто значення позааудиторної роботи у формуванні комунікативних умінь майбутніх авіафахівців, успіх якої залежить від поєднання різних її форм, що мають професійну й особистісну спрямованість. Визначено, що позааудиторна робота уможливує не лише формування комунікативних умінь майбутніх спеціалістів, а й моделює предметний та соціальний зміст майбутнього професійного спілкування.

***Ключові слова:** пізнавальна діяльність, професійне спілкування, форми позааудиторної роботи.*

Постановка проблеми. Формування комунікативних умінь майбутніх авіафахівців – складне й багатопланове завдання, успішне виконання якого можливе лише за умови оптимального застосування всіх форм навчання у вищому навчальному закладі (ВНЗ) – як аудиторних, так і позааудиторних. Звичайно, пріоритет надається аудиторним заняттям: лекціям, семінарським, практичним і лабораторним заняттям, консультаціям, проте необхідно відмітити безсумнівно велику навчальну та виховну роль позааудиторних занять.

У статті 61 Закону України «Про вищу освіту» чітко зазначено, що «наукова і науково-технічна діяльність у ВНЗ є невід'ємною складовою освітньої діяльності та здійснюється з метою інтеграції наукової, навчальної й виробничої діяльності в системі вищої освіти, забезпечується через безпосередню участь учасників навчально-виховного процесу в науково-дослідних і дослідно-конструкторських роботах, що проводяться у вищому навчальному закладі; організацію наукових, науково-практичних, науково-методичних семінарів, конференцій, олімпіад, конкурсів, науково-дослідних, курсових, дипломних та інших робіт учасників навчально-виховного процесу» [1]. Цього можна досягти також за допомогою правильно організації позааудиторної роботи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Існує чимало робіт, присвячених дослідженню позааудиторної діяльності в процесі навчання у ВНЗ, зокрема роботи А. М. Алексюка, В. К. Буряка, О. О. Гаврилюк, Н. П. Грекової, Л. В. Григоренко, О. А. Дубасенюк, В. І. Казаренкова, Л. В. Кондрашової, Н. І. Крюкової, Л. В. Онучак, В. С. Петровича, С. М. Савіної, Т. В. Сарафанової, О. М. Язвінської та інших.

Науковці трактують термін «позааудиторна робота» по-різному. Значна кількість дослідників (Р. М. Абдулов, О. Р. Медведєва, Г. В. Троцько та ін.) розглядають позааудиторну діяльність студентів у виховному аспекті. Окремі автори (Л. В. Заремба, В. О. Кутєв та ін.) обмежують позааудиторну діяльність в основному пізнавальною діяльністю, розвитком інтелекту, продовженням у відповідних умовах процесу пізнання тощо.

Л. В. Кондрашова вважає, що позааудиторна робота відіграє визначну роль у професійному становленні майбутніх фахівців. У поєднанні з теоретичними заняттями й різними видами практики позааудиторна робота ставить студента в умови, близькі до самостійної професійної діяльності. Позааудиторна робота стимулює формування особистості

майбутнього спеціаліста за умови професіоналізації всіх виховних впливів на студентів, а також передбачає обґрунтування й реалізацію цілей, змісту, функцій, методів і організаційно-педагогічних форм позааудиторної діяльності студентів вищого навчального закладу, спрямованих на розвиток їхньої активності, самодіяльності й самоврядування [2, с. 12].

Мета статті – окреслити значимість позааудиторної роботи у формуванні комунікативних умінь майбутніх авіафахівців.

Виклад основного матеріалу. Мета вміло організованої позааудиторної діяльності майбутніх авіафахівців полягає в різнобічному розвитку особистості, специфікою якого є накопичення молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовного надбання народу, досягнення високого рівня комунікативних умінь, формування особистісних рис студентів, розвиток духовності, фізичної досконалості, моральної, трудової, екологічної та художньо-естетичної культури, розвиток індивідуальних здібностей і талантів. Варто зазначити, що в позааудиторний час студент здебільшого сам керує процесом оволодіння знаннями, формуванням умінь і навичок, а в аудиторний час діяльністю студента безпосередньо керує викладач.

Позааудиторна робота є одним із інструментів комунікативної активності студентів, що сприяє як формуванню комунікативних умінь, розвитку професійної комунікативної компетенції майбутніх авіафахівців, так і розширенню їх загального світогляду, формуванню в них інтересу до оволодіння професійно орієнтованими дисциплінами, встановленню позитивних емоційних контактів у групі та вихованню морально свідомої, соціально активної та відповідальної особистості.

Сучасні науковці Т. Г. Ломідзе, В. С. Петрович, Т. І. Сущенко та ін. наголошують на індивідуальних, групових, масових і комплексних формах позааудиторної роботи. Індивідуальна робота охоплює самостійну діяльність окремих студентів, спрямована на самовиховання, на виконання завдань викладача й доручень студентського колективу. Групова робота спрямована на невелику кількість студентів і сприяє поглибленню знань з певних дисциплін, збагачує інформацією, формує професійно значущі вміння й навички, допомагає виявити та розвивати інтереси й творчі здібності студентів. Групова позааудиторна робота має цільовий характер, тобто припускає наявність загальної певної мети та спільних інтересів [5, с. 53].

Найпоширенішими формами позааудиторної роботи у ВНЗ є форми масової роботи. Їх перевага заключається в одночасному охопленні великої кількості студентів. Формам масової позааудиторної роботи властиві такі особливості, як яскравість, урочистість, великий емоційний вплив. Ці форми мають як пізнавальну, так і розважальну спрямованість і мають широкі можливості для активізації діяльності студентів [4, с. 109]. Варто зазначити, що в сучасних умовах досить поширені комплекси виховних впливів, тобто масштабні заходи позааудиторної виховної роботи, які сприяють подальшому розвитку професійно значущих якостей майбутніх диспетчерів УПР та піднімають кожного студента на більш високу сходинку в його професійному становленні. Вони найліпшим чином забезпечують умови, за яких майбутні авіафахівці шукають нові способи спілкування й видозмінюють їх згідно з конкретними ситуаціями.

Комплексні виховні заходи забезпечують поєднання різних форм позааудиторної роботи, дозволяють спланувати виховну роботу викладача щодо формування комунікативних умінь майбутніх авіафахівців. Комплекси виховних впливів здатні створити необхідні умови для якісного засвоєння професійно значущих знань, умінь і навичок спілкування в реально створеному комунікативно-спрямованому середовищі. Водночас застосування у виховній практиці комплексних заходів необхідно спрямовувати на те, щоб кожний момент цієї роботи, кожна дія або слово майбутнього авіафахівця було забезпечено педагогічно правильним керівництвом з боку викладача, який здатний спрямовувати й контролювати професійну підготовку студента. Доцільно також чергувати тимчасові й постійні доручення та обов'язки студентів, групові з факультетськими та

загальноакадемічними, індивідуальні з колективними, з урахуванням інтересів, схильностей виконавців і рівня їхнього досвіду організаторської роботи.

Найбільш оптимальним для формування комунікативних умінь майбутніх авіафахівців є диференційований підхід у розподілі завдань, до того ж масові заходи дають можливість брати в них участь кожному та забезпечують виховний вплив на студентів. Майбутні авіафахівці під час проведення масових заходів отримують можливість випробувати свої практичні вміння в тій або іншій сфері спілкування. Безперечно, беручи участь в заходах і виконуючи доручені справи, формуються необхідні авіафахівцю комунікативні вміння: впевненість і самостійність у прийнятті рішень, у організації спілкування, окрім того, товариськість, самовладання, організованість тощо.

Використання різних форм позааудиторної роботи дозволяє акцентувати увагу студентів на головному, цікавому в професійному плані матеріалі, на проблемах, що стоять перед авіацією та хвилюють викладачів і майбутніх авіафахівців. Так, наприклад, метод творчих проєктів передбачає моделювання різних професійних ситуацій, використання рольових ігор, націлює на спільне розв'язання проблеми й розробку вірного рішення, що налаштовує на атмосферу співпраці, сприяє формуванню комунікативних умінь та професійних ціннісних орієнтацій майбутніх авіафахівців.

Останнім часом більш очевидним стає факт, що для успішного виконання професійних функцій авіафахівцю необхідний високий рівень комунікативних умінь, якого можна досягти, розумно організовуючи й поєднуючи аудиторну та позааудиторну роботу, за умов активної позиції кожного студента, адже, як вважає О. М. Леонт'єв, реальний стрижень особистості людини знаходиться не в закладених у ній генетичних програмах, не в глибинах її природних задатків та уявлень і навіть не в надбаних нею навичках, знаннях і вміннях, у тому числі й професійних, а в тій системі діяльності, яка реалізується цими знаннями й вміннями [3].

Однією зі складових системи позааудиторної роботи студентів є виховна складова, що сприяє формуванню високоморальної й інтелектуально розвиненої особистості, яка здатна швидко й безболісно адаптуватися до складних умов професійної діяльності; уміє розкривати, аналізувати й активно використовувати свої потенційні можливості. Варто відмітити, що саме позааудиторна виховна робота має суттєве значення у професійному особистісно орієнтованому вихованні майбутніх авіафахівців, адже у вищій школі важливим є не лише змістовне наповнення особистості студента, а й створення умов для реалізації різних видів діяльності студентів, які сприятимуть формуванню в них комунікативної культури, досвіду гуманної поведінки, зокрема позитивних взаємин із колегами по роботі.

Формування в майбутніх авіафахівців комунікативних умінь ставить перед викладачем низку завдань і, в першу чергу, завдання професійного самовиховання, підґрунтям якого має бути робота щодо розвитку професійно значущих рис особистості. У системі цих рис провідне місце посідає мислення, вдосконалення якого успішно відбувається під час таких форм позааудиторної роботи, як проблемні бесіди, дискусії, диспути, конференції. Проблемний підхід до організації різних форм позааудиторної роботи забезпечує створення таких умов, у яких студенти обмінюються думками, сперечаються, доводять істинність своїх суджень. У процесі цих дискусій під час зіткнення різних точок зору формуються професійні переконання, розвиваються навички системного розгляду авіаційних фактів, явищ, непередбачуваних ситуацій, відшліфовуються комунікативні вміння, стиль спілкування майбутніх авіафахівців. Студенти, які зіткнулися з величезною кількістю причинно-наслідкових зв'язків, глибоко усвідомивши їх, здобувають вправність в аналізі авіаційних подій, установку на активний теоретико-пізнавальний і практичний пошук комунікативних засобів вирішення професійних ситуацій. Запровадження в практику виховної позааудиторної роботи зі студентами дискусій, бесід проблемного характеру, диспутів сприяє появі в майбутніх авіафахівців прагнення задовольняти свої пізнавальні й виховні потреби в процесі самоосвіти й самовиховання та удосконаленню комунікативних умінь.

Варто зауважити, що однією з суперечностей виховного процесу є невідповідність між природною активністю студентів, їхнім бажанням знайти своє місце в колективній діяльності та відсутністю досвіду комунікативної діяльності для задоволення такої потреби. І саме колективні форми позааудиторної роботи містять у собі необхідні можливості для формування й розвитку комунікативних умінь та придбання комунікативного досвіду, активної діяльності, колективного співробітництва.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Без сумніву можна стверджувати, що формування комунікативних умінь майбутніх авіафахівців більш інтенсивно відбувається в спеціально організованій позааудиторній діяльності, для реалізації якої необхідний високий рівень теоретичних знань і практичний досвід. Успіх позааудиторної роботи щодо формування комунікативних умінь майбутніх авіафахівців залежить від поєднання різних її форм, що мають професійну й особистісну спрямованість. Позааудиторна робота має поєднувати в собі види діяльності, що забезпечують тренування психічної витривалості й стійкості авіафахівця, моделювання ситуацій, за яких студенти вчилися б керувати своїм психічним станом, думками, почуттями, настроєм, регулювати свою поведінку та дії інших. Беручи активну участь у різних формах позааудиторної роботи, студенти перевіряють свої комунікативні вміння, усвідомлюють труднощі професійного спілкування, вдосконалюють моральні професійні риси особистості, збагачують культурний і комунікативний досвід.

Таким чином, плануючи та організовуючи позааудиторну роботу в студентських групах, необхідно враховувати її професійно-особистісну спрямованість, що дозволяє підвищити виховні можливості такої роботи для підготовки студентів до взаємодії, співробітництва й співтворчості в навчальному процесі, результативної комунікації зі своїми майбутніми колегами. Позааудиторні форми роботи, на відміну від аудиторних занять, містять у собі більше можливостей для неформального спілкування викладача й студентів у штучних комунікативних ситуаціях, пошуку колективних способів їхнього раціонального вирішення. До того ж, у поєднанні з теоретичними заняттями, позааудиторна робота створює умови близькі до цілеспрямованого професійного спілкування, допомагає вдосконалювати комунікативні, професійно значущі риси особистості. Певним чином, вона покликана допомогти студенту розібратися в комунікативних проблемах, мобілізувати внутрішні сили й можливості для оптимального вирішення проблем спілкування й саморозвитку комунікативних умінь. Позааудиторна робота містить у собі стимули та засоби для оздоровлення психологічного клімату в студентському колективі.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про вищу освіту». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – www.mon.gov.ua
2. Кондрашова Л. В. Внеаудиторная работа по педагогике в педагогическом институте / Л. В. Кондрашова – Киев: Одесса : Выща школа, 1988. – 160 с.
3. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев – М.: Политиздат, 1977. – 304 с.
4. Петрович В. С. Організація позаурочної виховної діяльності учнів вищих професійних училищ : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Петрович Валерій Степанович. – Київ, 1997. – 220 с.
5. Сущенко Т. І. Позашкільна педагогіка : Навч. посібник / Т. І. Сущенко– К.: ІСДО, 1996. – 144 с.

References

1. Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» [*The Law of Ukraine «About Higher Education»*]. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : – www.mon.gov.ua [*in Ukrainian*].

2. Kondrashova, L. V. (1988). Vneauditornaya rabota po pedagogike v pedagogicheskom institute [*Extracurricular Activity in Pedagogics at Pedagogical Institute*]. / L. V. Kondrashova – Kiyev: Odessa: Vyshcha shkola, 160 s. [*in Ukrainian*].

3. Leontyev, A. N. (1977). Deyatel'nost. Soznaniye. Lichnost [*Activity. Consciousness. Personality*]. / A. N. Leontyev. M.: Politizdat. 304 s. [*in Russian*].

4. Petrovych, V. S. (1997). Orhanizatsiia pozaurochnoi vykhovnoi diialnosti uchniv vyshchikh profesiinykh uchylyshch [*Non-School Educational Activity Organization of Students of Higher Professional Schools*]. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 / Petrovych Valerii Stepanovych. Kyiv. 220 s. [*in Ukrainian*].

5. Sushchenko, T. I. (1996). Pozashkilna pedahohika [*Non-School Pedagogics*]. Navch. posibnyk / T. I. Sushchenko. K.: ISDO, 144 s. [*in Ukrainian*].

ZELENSKA Lilia, PhD (Pedagogics), asst. professor, Flight Academy of National Aviation University;

TYMCHENKO Svitlana, PhD (Pedagogics), asst. professor, Flight Academy of National Aviation University

EXTRACURRICULAR ACTIVITY IN THE COMMUNICATIVE SKILLS FORMATION OF THE FUTURE AVIATION SPECIALISTS

Abstract. *The value of extracurricular activity in the communicative skills formation of the future aviation specialists is highlighted in the article. It's proven that communication training of future aviation specialists is ensured by extracurricular activity which considered to be the best one in communicative training organization. The main task of the research is to specify the value of extracurricular activity in the communicative skills formation of the future aviation specialists. A great number of foreign and native scientists, for instance Abdulov R. M., Aleksiuk A. M., Buriak V. K., Havryliuk O. O., Hrekova N. P., Hryhorenko L. V., Kondrashova L. V., Onuchak L. V., Petrovych V. S., Yazvinska O. M. etc., have been trying to determine the contents of extracurricular activity, as well as its kinds, exactly individual, collective, massive and complex. It goes without saying that extracurricular activity plays a great role in the future aviation specialists' professional formation. Coupled with the theoretical training and different types of practice it would provide excellent background for the independent professional activity. Taking into account the specific features of the aviation profession, extracurricular activity should combine such kinds of activities which provide the aviation specialist' mental stamina and endurance training, as well as situations' modeling which would be useful for students' thoughts, mood, psychological condition and feelings management. Taking part in various types of extracurricular activity the future aviation specialists have an opportunity not only to form but to check their communicative skills and realize the problems of professional communication, to improve moral professional characteristics. Massive kinds of extracurricular activity are recognized to be the most effective forms at higher schools. The simultaneous participation of many students is of great advantage for massive kinds due to such peculiarities as emotional impact and festive atmosphere. These kinds of extracurricular activity have been described in the article due to their cognitive and entertainment aspects, and broad opportunities for students' activity. It has been determined that extracurricular activity used in the process of communicative skills formation of the future aviation enables communication techniques' mastering and professional communication' modeling.*

Key words: *cognitive activity, professional communication, kinds of extracurricular activity.*

Одержано редакцією: 26.01.2018 р.
Прийнято до публікації: 07.02.2018 р.